

Warszawa, dnia 17 kwietnia 2019 r.

KMP.570.31.2018.JJ

**Raport Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur
z wizytacji Komisariatu Policji Warszawa Ursus
(wyciąg)**

1. Wprowadzenie

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192), zwanego dalej: OPCAT, oraz działając na wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniu 11 grudnia 2018 r. Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur (dalej: KMPT) przeprowadził wizytację Komisariatu Policji Warszawa Ursus (dalej zwany: Komisariatem), mieszczącego się przy ul. Sosnkowskiego 16.

W skład zespołu wizytującego wchodziło: Klaudia Kamińska (prawnik), Tomasz Górecki (psycholog) oraz dr Justyna Józwiak (socjolog).

Celem wizytacji KMPT, zgodnie z art. 19 OPCAT, było sprawdzenie sposobu traktowania osób zatrzymanych, w celu wzmocnienia, jeśli to niezbędne, ich ochrony przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem, a następnie przedstawienie rekomendacji właściwym władzom w celu poprawy traktowania oraz warunków zapewnionych osobom pozbawionym wolności i zapobiegania torturom oraz innemu okrutnemu, niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu, mając na uwadze odpowiednie standardy organizacji międzynarodowych.

W ramach wizytacji wykonano następujące czynności:

- przeprowadzono rozmowę z nadkom. Waldemarem Przydatkiem oraz innymi funkcjonariuszami Policji pracującymi w Komisariacie;
- przeprowadzono ogląd pomieszczeń Komisariatu (pokoje policjantów, sanitariatów, poczekalni dla interesantów, dyżurki oficera dyżurnego, etc.);

- dokonano analizy rejestrów i wybranej dokumentacji prowadzonej w Komisariacie;
- wykonano dokumentację fotograficzną;
- zapoznano się z nagraniami monitoringu.

Po zakończeniu wizytacji przeanalizowano wybraną dokumentację związaną z funkcjonowaniem Komisariatu.

Przedmiotem zainteresowania przedstawicieli KMPT każdorazowo pozostają następujące zagadnienia: traktowanie osób zatrzymanych przez funkcjonariuszy, warunki materialne zatrzymania, funkcjonowanie w praktyce podstawowych zabezpieczeń chroniących osoby pozbawione wolności przed złym traktowaniem, kwalifikacje personelu.

W niniejszym raporcie uwzględniono obszary, które wymagają wzmocnienia z punktu widzenia zapobiegania torturom i innym formom złego traktowania osób pozbawionych wolności (pkt. 5). Raport opisuje również problemy systemowe wymagające zmiany obowiązującego prawa (pkt. 4).

2. Zakaz represji

Stosownie do art. 21 ust. 1 OPCAT żadna osoba (np. osoba zatrzymana, pracownik Komisariatu, członek rodziny, inna osoba) lub organizacja, która przekazała KMPT informację, nie może ponieść jakiegokolwiek sankcji lub uszczerbku z tego tytułu, niezależnie czy udzieliła informacji prawdziwej, czy fałszywej.

Wskazany przepis OPCAT stanowi bowiem, że żadna władza lub funkcjonariusz nie nakáže, nie zastosuje, nie pozwoli ani nie dopuści do stosowania jakiegokolwiek sankcji przeciwko jakiegokolwiek osobie lub organizacji, za przekazanie krajowemu mechanizmowi prewencji jakiegokolwiek informacji, prawdziwej bądź fałszywej, i żadna taka osoba lub organizacja nie poniesie żadnego uszczerbku w jakikolwiek inny sposób.

3. Charakterystyka placówki

Wizytowany Komisariat podlega Komendzie Rejonowej Policji III – Ochota, Ursus, Włochy, mieszczącej się przy ul. Opaczewskiej 8 w Warszawie. W Komisariacie funkcjonują dwa wydziały: Wydział Prewencji i Wydział Kryminalny.

4. Problemy systemowe

4.1. Kontrola osobista osób zatrzymanych połączona z rozbieraniem ich do naga

Podczas wizytacji ustalono, że kontrola osobista odbywa się w pokoju monitorowanym, w którym przeprowadza się czynności z zatrzymanym. Czynność ta wykonywana jest głównie przez funkcjonariuszy doprowadzających, nie zaś tych pracujących w Komisariacie.

Funkcjonariusze działają na podstawie przepisów ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz. U. z 2019 r., poz. 161, tekst jedn.), która pod koniec 2018 r. została znowelizowana pod kątem uregulowania przepisów dotyczących przeprowadzania kontroli osobistej. Według nowych przepisów kontrola osobista polega na sprawdzeniu zawartości odzieży i obuwia osoby kontrolowanej i przedmiotów, które znajdują się na jej ciele, bez odsłaniania przykrytej odzieżą powierzchni ciała. W niektórych sytuacjach ustawa pozwala na kontrolowanie z odsłonięciem przykrytych odzieżą powierzchni ciała, a także miejsc intymnych w uzasadnionych przypadkach.

Kontroli osobistej dokonuje policjant tej samej płci, co osoba kontrolowana w miejscu niedostępnym w czasie wykonywania kontroli dla osób postronnych, chyba że musi być ona dokonana niezwłocznie, w szczególności ze względu na okoliczności mogące stanowić zagrożenie życia lub zdrowia ludzkiego lub mienia. Osobie kontrolowanej przysługuje zażalenie do sądu rejonowego właściwego ze względu na miejsce dokonania kontroli osobistej, w terminie 7 dni od dnia jej dokonania, w celu zbadania zasadności, legalności oraz prawidłowości jej dokonania. W art. 15g ww. ustawy określono zakres i definicję sprawdzenia prewencyjnego.

Zmiany te zostały wprowadzone w celu dostosowania stanu prawnego do wymogów konstytucyjnych. Dlatego też, mając powyższe na uwadze, KMPT zaleca, aby funkcjonariusze Policji zapoznali się z obecnie obowiązującymi regulacjami prawnymi i realizowali kontrolę osobistą oraz sprawdzenie prewencyjne zgodnie z prawem.

KMPT chciałby w tym miejscu przywołać także standardy Europejskiego Komitetu ds. Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu i Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (dalej CPT) dotyczące analizowanej problematyki. W ocenie CPT osoby zatrzymane powinny być przeszukiwane w celu zapewnienia bezpieczeństwa własnego i funkcjonariuszy. Kontroli osobistej nie powinny być jednak poddawane rutynowo wszystkie osoby zatrzymane, z uwagi na fakt, iż jest to środek bardzo inwazyjny i potencjalnie poniżający. Kontroli należy dokonywać tylko wtedy, gdy istnieją uzasadnione podstawy, by podejrzewać, że osoba zatrzymana mogła ukryć przedmioty niebezpieczne lub które mogą być dowodem popełnienia

przestępstwa, a ponadto zwykle przeszukanie nie doprowadzi do ich wykrycia. Kontrola powinna być też realizowana w warunkach prywatności, poza zasięgiem wzroku innych osób.

4.2. Dostęp osób zatrzymanych do lekarza

Jak ustaliła delegacja KMPT w przypadku zaobserwowania obrażeń na ciele zatrzymanego sporządzana jest notatka służbowa dołączana do sprawy, a także policjant odnotowuje to w swoim notatniku. Jeśli funkcjonariusz zauważy, że osoba wymaga pomocy medycznej (np. w przypadku osób chorych psychicznie lub z niepełnosprawnością intelektualną) wzywa karetkę. Lekarz bada osobę zatrzymaną i podejmuje decyzję co do dalszego postępowania. W Komisariacie prowadzony jest rejestr badań lekarskich (w 2018 r. było 106 konsultacji, 2017 r. – 57), w którym zapisywane są dane zatrzymanego, data i miejsce badania oraz powód zatrzymania.

Niezależne badanie lekarskie i właściwe dokumentowanie urazów stwierdzonych podczas badania uważane jest za podstawową i minimalną gwarancję chroniącą przed torturami i przemocą, silnie podkreślaną przez międzynarodowe instytucje monitorujące traktowanie osób pozbawionych wolności – Podkomitet ds. Prewencji Tortur ONZ (SPT)¹ oraz CPT².

Według polskiego prawa krajowego, zgodnie z art. 244 § 2 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. *Kodeks postępowania karnego* (Dz. U. z 2018 r., poz. 1987, ze zm.) zatrzymanemu przysługuje prawo m.in. do dostępu do pierwszej pomocy medycznej. Natomiast § 1. ust. 3 rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 13 września 2012 r. *w sprawie badań lekarskich osób zatrzymanych przez Policję* (Dz. U. z 2012 r., poz. 1102) określa, że obowiązkowemu badaniu lekarskiemu są poddawane: osoby żądające badania lekarskiego, posiadające widoczne obrażenia ciała niewskazujące na stan nagłego zagrożenia zdrowotnego, oświadczające, że cierpią na schorzenia wymagające stałego lub okresowego leczenia, którego przerwanie powodowałoby zagrożenie życia lub zdrowia, kobiety karmiące piersią i w ciąży, osoby chore zakaźnie, osoby z zaburzeniami psychicznymi, nieletni po spożyciu alkoholu lub innego, podobnie działającego środka.

Warto w tym miejscu przypomnieć rekomendacje wydane przez CPT po wizycie w Polsce w 2013 r. i 2017 r., które mówią o tym, by osoby pozbawione wolności przez policję

¹ Zob. Raport SPT z wizyty na Ukrainie, CAT/OP/UKR/1, § 45-48; Raport SPT z wizyty na Ukrainie, CAT/OP/UKR/3, § 57-61; Raport SPT z wizyty w Peru, CAT/OP/PER/1, § 20; Raport SPT z wizyty w Szwecji, CAT/OP/SWE/1, § 62-64.

² European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT). Zob. Drugie Sprawozdanie Ogólne, CPT/Inf (92) 3, § 36-38; Raport CPT z wizyty w Polsce, CPT/Inf (2014) 21, § 26, 30.

miały zagwarantowane *explicite* prawo dostępu do lekarza (w tym także prawo dostępu do dowolnie wybranego lekarza, co oznacza, że badanie przez takiego lekarza może być przeprowadzone na koszt osoby zatrzymanej) od samego początku pozbawienia wolności. Odpowiednie przepisy powinny gwarantować prawo żądania dostępu osoby zatrzymanej do lekarza w każdych okolicznościach; ani funkcjonariusze policji, ani żadne inne podmioty nie mogą oceniać zasadności takich żądań³.

Wszystkie badania lekarskie winny być przeprowadzane poza zasięgiem słuchu oraz, jeżeli lekarz nie zarządzi inaczej, poza zasięgiem wzroku funkcjonariuszy policji. Komitet zaleca także, by informacje dot. zdrowia zatrzymanych były przechowywane w sposób zapewniający ich poufność. Personel lekarski może udzielać funkcjonariuszom jedynie niezbędnych informacji o stanie zdrowia zatrzymanych, informacja taka powinna jednak ograniczać się do minimum pozwalającego na zapobieżenie poważnemu ryzyku [grożącemu] osobie zatrzymanej lub innym osobom, chyba że osoba zatrzymana wyraża zgodę na udzielanie dodatkowych informacji [o swoim stanie zdrowia]⁴.

KMPT zaleca przeprowadzanie badań lekarskich wszystkich osób zatrzymywanych, mając na względzie powyższe standardy międzynarodowe.

4.3. Dostęp do obrońcy od początku zatrzymania

Zgodnie z art. 245 § 1 Kodeksu postępowania karnego, zatrzymanemu na jego żądanie należy niezwłocznie umożliwić nawiązanie w dostępnej formie kontaktu z adwokatem lub radcą prawnym, a także bezpośrednio z nimi rozmowę; w wyjątkowych wypadkach, uzasadnionych szczególnymi okolicznościami, zatrzymujący może zastrzec, że będzie przy niej obecny. Z tego prawa mogą jednakże korzystać osoby, które samodzielnie lub za pośrednictwem bliskich mają możliwość zaangażowania obrońcy z wyboru.

KMPT podkreśla, że dostęp osoby zatrzymanej do prawnika jest pojęciem szerszym niż udzielanie pomocy prawnej i zapewnienie obrony w postępowaniu karnym. Taki kontakt stanowi podstawową i minimalną gwarancję prewencji tortur. Istotne, by był on zapewniony od samego początku zatrzymania i przez cały okres pozbawienia wolności⁵. Powyższy problem był już sygnalizowany Ministrowi Sprawiedliwości przez Rzecznika Praw Obywatelskich⁶.

³ Raport z wizyty Europejskiego Komitetu do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT) przeprowadzonej w Polsce w dniach 5-17 czerwca 2013 r.

⁴ Raport z wizyty Europejskiego Komitetu do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT) przeprowadzonej w Polsce w 2017 r.

⁵ Zob. Raport SPT z wizyty w Togo, CAT/OP/TGO/1, § 115.

⁶ Zob. Wystąpienia Generalne RPO do Ministra Sprawiedliwości z dnia 18.04.2017 r. i 27.09.2018 r., KMP.570.3.2017.RK.

Na problem dostępu w Polsce do obrońcy zwraca też uwagę CPT, podkreślając w swoim najnowszym raporcie z wizyty w 2017 r., że dostęp do prawnika stanowi podstawowe zabezpieczenie przed złym traktowaniem, a mimo tego praktyczny dostęp zatrzymanych do realizacji tego prawa nadal jest w Polsce problemem⁷. Ponadto w polskim prawie brak jest przepisów przewidujących wyznaczenie obrońcy z urzędu przed etapem postępowania sądowego. W związku z tym osoby zatrzymane, które nie są w stanie zapłacić za usługi prawne, są faktycznie pozbawione prawa dostępu do prawnika⁸. Komitet wskazuje też, że w jego ocenie osoby zatrzymane przez Policję nadal są narażone na znaczne ryzyko niewłaściwego traktowania i polskie władze powinny zintensyfikować swoje wysiłki w tym obszarze⁹.

5. Obszary wymagające poprawy

5.1. Traktowanie

Delegacja KMPT ustaliła, że funkcjonariusze Policji w trakcie przesłuchania osoby zatrzymanej, jako zasadę traktują zakładanie jej kajdanek.

Zgodnie z art. 15 ust. 4 ustawy z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej (tekst jednolity: Dz. U. z 2018 r., poz. 1834) *kajdanki zakłada się na ręce trzymane z tyłu*. Natomiast zgodnie z treścią ust. 6 w/w artykułu, *w przypadku prewencyjnego użycia kajdanek lub gdy w ocenie uprawnionego prawdopodobieństwo podjęcia próby ucieczki, stawiania czynnego oporu lub wystąpienia zachowania mogącego zagrażać życiu, zdrowiu lub mieniu jest nieznaczne, kajdanki można założyć na ręce trzymane z przodu*.

KMPT przypomina, iż kajdanki powinny być stosowane tylko w sytuacji obiektywnego ryzyka. Należy zaznaczyć, że ich użycie powinno być ograniczone czasowo do niezbędnego minimum. Należy również pamiętać, że kajdanki nie mogą być zbyt mocno zapięte, gdyż może to doprowadzić do urazów mechanicznych u osoby zatrzymanej. CPT zaleca każdorazowe rozważenie stosowania środków przymusu, które powinny wynikać z indywidualnych powodów i spełniać warunek proporcjonalności¹⁰.

Kajdanki nie powinny być też stosowane jako zasada w czasie transportu¹¹. Jeśli zachodzi taka konieczność, powinny być stosowane w sposób, który eliminuje ryzyko zranienia

⁷ Zob. Raport CPT z wizyty w Polsce, CPT/Inf (2018) 39, § 23.

⁸ Tamże, § 25.

⁹ Tamże, § 21.

¹⁰ Zob. Raport z wizyty w Holandii, 9 sierpień 2012 r., CPT/Inf (2012) 21.

¹¹ Zob. Raport SPT z wizyty w Nowej Zelandii, CAT/OP/NZL/1, § 110-111; Transport of detainee, Factsheet, June 2018, CPT/Inf (2018) 24, pkt. 3. Security measures.

osoby konwojowanej¹². Należy unikać zakładania ich na ręce trzymane z tyłu z uwagi na możliwość niewygody dla zatrzymanego i ryzyko obrażeń w razie wypadku.

O tym, że kajdanki nie powinny być stosowane automatycznie podczas każdego transferu zatrzymanych, mówią też eksperci z Uniwersytetu w Essex. Zwracają oni uwagę na konieczność przeciwdziałania ewentualnym fizycznym uszczerbkom pasażerów, które mogą wystąpić, gdy są oni skuci, a pojazd hamuje lub ulegnie wypadkowi. Stosowanie kajdanek ogranicza bowiem zdolność zatrzymanych do ochrony przed upadkiem¹³.

Za niedopuszczalne należy uznać stosowanie kajdanek w trakcie badań lekarskich lub przykuwanie zatrzymanego do łóżka podczas pobytu w szpitalu. Taka praktyka narusza godność człowieka, utrudnia właściwe leczenie, hamuje rozwój właściwej relacji na linii lekarz – pacjent i może być szkodliwa dla obiektywności ustaleń medycznych¹⁴. Co więcej, CPT wskazuje, że kajdanki nie powinny być stosowane podczas przesłuchań lub rozpytań podejrzanych¹⁵.

5.2. Dostęp do obrońcy

Osoby przesłuchiwane mogą korzystać z obrońcy z wyboru, jeśli takiego posiadają. W Komisariacie nie ma oddzielnego pokoju do spotkań z adwokatem. Spotkania takie odbywają się w pokojach policjantów, w ich obecności. W wizytowanym Komisariacie nie ma listy adwokatów z urzędu, ale policjanci udostępniają taką z internetu w razie, gdy zatrzymany wyrazi takie życzenie. Jednakże w przypadku wyszukiwania z internetowej strony ORA w Warszawie, należy znać nazwisko adwokata. Tego wymaga wyszukiwarka adwokatów dostępna na stronie ORA. W tym miejscu KMPT zaleca sporządzenie listy adwokatów i radców prawnych wpisanych na listę Okręgowej Rady Adwokackiej w Warszawie i Krajowej Izby Radców Prawnych w Warszawie, informowanie o jej istnieniu osoby zatrzymanej i udostępnianie jej tej osobie w przypadku zgłoszenia takiej chęci.

Powyższy standard jest zgodny z rekomendacjami CPT, który zalecał sporządzenie, we współpracy z samorządem prawniczym, list prawników z urzędu, dostępnych dla osób

¹² Zob. Transport of detainee, Factsheet, June 2018, CPT/Inf (2018) 24, pkt. 3. Security measures; Raport CPT z wizyty w Serbii, CPT/Inf (2016) 21, § 53.

¹³ Zob. Essex paper 3 Initial guidance on the interpretation and implementation of the UN Nelson Mandela Rules, Penal Reform International Head Office; Human Rights Centre University of Essex, February 2017, Use of restraints, s. 57.

¹⁴ Zob. Raport CPT z wizyty w Hiszpanii, CPT/Inf (96) 9 [Part 1], § 150; Essex paper 3 Initial guidance on the interpretation and implementation of the UN Nelson Mandela Rules, Penal Reform International Head Office; Human Rights Centre University of Essex, February 2017, s. 57 i 163.

¹⁵ Zob. Raport CPT z wizyty w Kosowie, CPT/Inf (2009) 3, § 38.

zatrzymanych, które powinny być dostępne w każdym komisariacie Policji¹⁶. Ponadto zgodnie z zasadami i wytycznymi ONZ w zakresie dostępu do pomocy prawnej w sprawach karnych, w celu zapewnienia szybkiego dostępu do pomocy prawnej na posterunkach policji, zaleca się utworzenie, w porozumieniu z samorządem prawniczym, listy prawników¹⁷.

5.3.Prawo do informacji i mechanizm skargowy

Prawo do informacji stanowi podstawową gwarancję prewencji tortur. Otrzymanie przez osobę pozbawioną wolności zrozumiałych i aktualnych informacji o istotnych kwestiach, np. przysługujących prawach, obowiązujących procedurach, sposobie składania skarg, zwiększa poczucie bezpieczeństwa, pozwala odgrywać aktywną rolę w zabezpieczeniu własnych praw, ułatwia dostęp do mechanizmów skargowych, przez co pełni rolę prewencyjną w zapobieganiu przemocy. Szczególnie istotna jest tutaj sytuacja cudzoziemców, którzy nie znają języka polskiego oraz prawa i procedur obowiązujących w Polsce. Na wyposażeniu Komisariatu nie ma elektronicznego tłumacza. Policjanci korzystają podczas przesłuchań z tłumaczy biegłych. Z ich relacji wynika, że czasami jest problem, bo tłumacze odmawiają, szczególnie jeśli przesłuchanie odbywa się w godzinach nocnych lub w święta. Nie chcą wówczas przyjeżdżać na komisariat. Najtrudniej jest pozyskać tłumacza j. arabskiego.

Znaczenie prawa do informacji i możliwości składania skarg podkreślają też standardy międzynarodowe oraz rekomendacje SPT i CPT¹⁸. W swoim ostatnim sprawozdaniu z działalności w 2017 r. CPT podkreśla, że efektywnie działające mechanizmy skargowe stanowią fundamentalną gwarancję prewencji tortur. Mogą nie tylko łagodzić napięcia między osobami pozbawionymi wolności i personelem, ale także poprzez zapewnienie, że skargi są traktowane poważnie, przyczynić się do budowania pozytywnych relacji. Państwa europejskie powinny więc zapewnić bezpośredni, bezpieczny i poufny dostęp do organów rozpatrujących

¹⁶ Zob. Raport CPT z wizyty w Serbii, CPT/Inf (2018) 21, § 17; Raport CPT z wizyty na Słowenii, CPT/Inf (2017) 27, § 15.

¹⁷ Zob. Annex United Nations Principles and Guidelines on Access to Legal Aid in Criminal Justice Systems, A. Introduction, pkt. 2; Principle 3. Legal aid for persons suspected of or charged with a criminal offence, pkt. 21. Zasady i wytyczne przyjęte przez Zgromadzenie Ogólne ONZ dnia 20 grudnia 2012 r.

¹⁸ Zob. Wzorcowe reguły minimalne Organizacji Narodów Zjednoczonych dotyczące postępowania z więźniami (Reguły Mandeli), Rezolucja przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne ONZ w dniu 17 grudnia 2015 r., Reguły nr 54, 55 i 56.; Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ 43/173 z dnia 9 grudnia 1988 r., Zasada 10; Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z 4 listopada 1950 r. (Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284, ze zm.), art. 5 ust. 2; Raport SPT z wizyty w Peru, CAT/OP/PER/1, § 67; Raport SPT z wizyty na Ukrainie, CAT/OP/UKR/3, § 43-44; Raport SPT z wizyty w Togo, CAT/OP/TGO/1, § 77-78; Raport SPT z wizyty na Ukrainie, CAT/OP/UKR/1, § 35-36; Drugi Raport Generalny CPT, CPT/Inf (92) 3, § 37; Dwunasty Raport Generalny CPT, CPT/Inf (2002) 12, § 44; Dwudziesty Siódmy Raport Generalny CPT, CPT/Inf (2018) 4, § 68-91; Raport CPT z wizyty w Polsce, CPT/Inf (2014) 21, § 31.

skargi, który będzie dostępny we wszystkich miejscach zatrzymań. CPT wskazuje też zestaw standardów, które powinny być stosowane, aby był on w pełni efektywny i spełniał swoją zapobiegawczą rolę¹⁹.

W widocznym miejscu na dyżurce zamieszczona jest informacja, że w sprawach skarg i wniosków Komendant Komisariatu przyjmuje w każdy poniedziałek w godz. 16.00-18.00. Ze skargi ustanej sporządzany jest protokół. Prowadzony jest także rejestr skarg, w którym opisany jest przebieg rozmowy, co było jej przedmiotem oraz jakie czynności podjęto, aby rozwiązać problem. Co roku rejestr skarg jest przekazywany do komórki kontrolnej w KRP III. Wg tego rejestru w 2018 r. odbyło się 12 spotkań z interesantami (zgłaszali się ze swoimi sprawami rodzinnymi, prawnymi, jedna dotyczyła zbyt długiego oczekiwania na przyjęcia).

W celu zwiększenia skuteczności dostępu do zewnętrznych mechanizmów skargowych KMPT rekomenduje, by przy wejściu do Komisariatu i na jego terenie wyeksponować dane teleadresowe instytucji stojących na straży praw człowieka - Rzecznika Praw Obywatelskich (wraz z numerem bezpłatnej infolinii 0 800 676 676), Rzecznika Praw Dziecka, wybranych organizacji pozarządowych (np. Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, Stowarzyszenia Amnesty International), właściwej miejscowo Prokuratury, Biura Spraw Wewnętrznych Policji.

5.4. Monitoring i nagrywanie przesłuchań

W Komisariacie tylko jedno pomieszczenie wyposażone jest w monitoring – pomieszczenie, w którym przeprowadzane są czynności z zatrzymanym (obraz przechowywany jest na dysku przez miesiąc, potem zostaje nadpisywany). Przesłuchania odbywają się w pokojach policjantów prowadzących sprawę. Na terenie Komisariatu nie ma też oddzielnych pokojów przesłuchań. Przesłuchania nie są zazwyczaj nagrywane, mimo iż procedura karna przewiduje możliwość rejestracji obrazu lub dźwięku²⁰. Taka sytuacja w przypadkach braku obecności osoby trzeciej (np. obrońcy) stwarza ryzyko złego traktowania.

CPT kilkakrotnie podkreślał, że rejestracja przesłuchań w formie elektronicznej (audio i/lub wideo) stanowi ważną dodatkową ochronę przed złym traktowaniem osób zatrzymanych. Dlatego też zaleca systematyczne rejestrowanie takich czynności. Rejestracji powinno też podlegać wstępne rozpytanie przez oficerów operacyjnych. CPT zaleca ponadto wyposażenie

¹⁹ Dwudziesty Siódmy Raport Generalny CPT, CPT/Inf (2018) 4, § 68-91.

²⁰ Zob. art. 147 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (tekst jednolity Dz.U. z 2018 r., poz. 1987).

komisariatów w specjalne sale przesłuchań ze sprzętem audio i/lub wideo do rejestrowania przesłuchań policyjnych²¹.

W ocenie CPT rejestracja czynności policyjnych może zapewnić kompletny i autentyczny zapis przebiegu rozmowy z zatrzymanym, znacznie ułatwiając w ten sposób zbadanie wszelkich zarzutów złego traktowania. Taki instrument służy też ochronie samych funkcjonariuszy przed bezpodstawnymi zarzutami fizycznego znęcania się lub nacisku psychologicznego. Elektroniczna rejestracja przesłuchań i rozpytań zmniejsza także możliwość, że oskarżeni fałszywie zaprzeczą, że w ogóle złożyli oświadczenia określonej treści²².

Eksperti podkreślają ponadto, że rejestracja przesłuchań policyjnych umożliwia zachowanie oryginalnych dowodów komunikacji werbalnej, ogranicza skargi na nadużycia policji i może być też przydatna do celów szkoleniowych²³. Zmniejsza też ryzyko osłabienia dowodów z uwagi na wątpliwości, czy zeznanie lub wyjaśnienie zostało złożone dobrowolnie. Wyłączenie takich dowodów stwarza ogromne koszty dla wymiaru sprawiedliwości²⁴.

KMPT zaleca rejestrację dźwięku i obrazu podczas przesłuchań. Czynność ta może być dokonywana w pomieszczeniach służbowych przy użyciu mobilnego sprzętu audio-wizualnego lub w specjalnych pokojach, wyposażonych w system rejestracji audio-wideo, przeznaczonych do przesłuchań i rozpytań.

5.5.Rejestry

W Komisariacie prowadzona jest pełna dokumentacja dotycząca paralizatorów, określona w § 4 Wytycznych Nr 4 Komendanta Głównego Policji z dnia 18 lipca 2018 r. w *sprawie wybranych procedur i sposobu sprawowania nadzoru nad postępowaniem policjantów lub innych wyznaczonych osób z przedmiotami przeznaczonymi do obezwładniania osób za pomocą energii elektrycznej, pozostającymi na wyposażeniu Policji* (Dz. Urz. z 2018 r., poz. 82). Na wyposażeniu Komisariatu jest 1 taser z kamerą XR2. Do Ewidencji pobrania i zdania paralizatora dołączony jest wykaz użytkowników i osób upoważnionych do pobierania tasera (założona 9.10.2018 r.). Ewidencja zawiera tylko 1 wpis (z dnia 11.11.2018, taser pobrany o

²¹ Zob. Raport CPT z wizyty w Serbii, CPT/Inf (2018) 21, § 16; Raport CPT z wizyty w Azerbejdżanie, CPT/Inf (2018) 37, § 42; Raport CPT z wizyty na Litwie, CPT/Inf (2018) 2, § 23; Raport CPT z wizyty w Serbii, CPT/Inf (2016) 21, § 30; Raport CPT z wizyty w Rosji, CPT/Inf (2013) 41, § 28, pkt. 3.

²² Zob. Raport CPT z wizyty w Azerbejdżanie, CPT/Inf (2018) 37, § 42, przypis 5; Raport CPT z wizyty na Litwie, CPT/Inf (2018) 2, § 23, przypis 7.

²³ Zob. Seminar Report Seminar on combatting torture during police custody and pre-trial detention 22-23 March 2018 in Copenhagen, Denmark.

²⁴ Zob. 2017 Symposium on Procedural Safeguards in the first hours of police custody Outcome Report, APT, s. 22.

22.30-6.00), z którego wynika że taser został pobrany przez osobę, która nie została przeszkolona z jego używania. Z relacji personelu wynika, że osoba ta jest upoważniona jedynie do pobierania tasera i prawdopodobnie pobrała go w celu naładowania baterii. W Komisariacie jest 3 policjantów przeszkolonych do używania tasera oraz 4 do jego pobierania celem np. dokonania kontroli. W książce ewidencji zapisywani są i jedni i drudzy, ale nie jest w niej oznaczone, w jakim celu taser został pobrany. Taki sposób prowadzenia rejestru wydaje się niezetelny. KMPT zaleca, aby osoba nieupoważniona i nieprzeszkolona w zakresie używania paralizatora każdorazowo wpisywała powód jego pobrania (np. w celu naładowania baterii).

Innymi środkami przymusu bezpośredniego, poza taserem, są broń krótka, broń długa, prowadnice pojedyncze dla dzieci.

Ponadto w Komisariacie prowadzone są następujące rejestry: Książka zatrzymań, Książka ewidencji osób umieszczonych w PdOZ, rejestr badań lekarskich, Książka wydania broni, Książka ewidencji przepustek jednorazowych. W tej ostatniej odnotowywany jest ruch osób wchodzących na teren Komisariatu. Delegacja KMPT odnotowała, że w niektórych przypadkach nie wpisano godziny wyjścia, ponadto nie wpisuje się powodu wizyty na Komisariacie. W związku z powyższym KMPT zaleca dokładne rejestrowanie ruchu osobowego na terenie Komisariatu, wpisywania daty i godziny przybycia i opuszczenia wszystkich przebywających na terenie Komisariatu oraz powodu ich wizyty. Taka praktyka pozwoli na określenie czasu przebywania w placówce poszczególnych osób oraz wzmocni transparentność realizowanych z nimi czynności.

Warto podkreślić, że dobrze prowadzony rejestr pobytu osób w jednostce stanowi ważne zabezpieczenie przed złym traktowaniem osób pozostających pod nadzorem Policji. Chroni też samych funkcjonariuszy przed fałszywymi pomówieniami ze strony zatrzymanych, a ich przełożonym ułatwia wykonywanie właściwego nadzoru i kontroli.

Na kwestię właściwego rejestrowania obecności wszystkich osób przebywających w komisariatach policji zwracał uwagę CPT podczas swoich wizyt. Zgodnie z ich stanowiskiem w przypadkach, gdy dana osoba zostanie zatrzymana lub wezwana przez funkcjonariuszy (niezależnie od przyczyny, w tym w celu odbycia wstępnej rozmowy z funkcjonariuszami operacyjnymi), jej obecność na komisariacie zawsze powinna być odpowiednio zarejestrowana. Zapisy powinny określać w szczególności: kto został doprowadzony lub wezwany, przez kogo, na czyje zlecenie, o której godzinie, z jakiego powodu, w jakim charakterze (podejrzany,

świadek, itp.), komu została przekazana dana osoba i kiedy osoba opuściła pomieszczenia policji. Wszyscy funkcjonariusze powinni zostać też przeszkoleni w tym zakresie²⁵.

CPT podkreślił, że wymóg właściwego rejestrowania faktu pozbawienia wolności jest jedną z najbardziej podstawowych gwarancji przeciwko złemu traktowaniu. Dokładne rejestrowanie wszystkich aspektów okresu zatrzymania ułatwia kontrolę nad przestrzeganiem przepisów prawnych dotyczących osób pozostających w dyspozycji organów ścigania oraz przeciwdziała fałszywym oskarżeniom kierowanym przeciwko funkcjonariuszom²⁶.

5.6. Warunki materialne

Podstawowym problemem technicznym wizytowanego Komisariatu jest fakt, że nie ma on wyodrębnionego samodzielnego budynku. Mieści się on bowiem w tym samym budynku co dzielnicowy dom kultury. Powoduje to, że dzieci uczęszczające na zajęcia do domu kultury wchodzi tym samym wejściem co osoby zatrzymywane i doprowadzane przez policję na czynności (czasami są to osoby w kajdankach, lub bardzo agresywne). Innym problemem jest to, że Komisariat nie ma swojego parkingu. Przed budynkiem zamieszczono znak informujący, że 10 miejsc parkingowych przeznaczonych jest dla Komisariatu. Miejsca te nie są jednak objęte zakazem parkowania.

Ogólnie warunki pracy funkcjonariuszy są dobre, pokoje policjantów są wyremontowane, dyżurka jest przestronna. Na terenie Komisariatu nie ma pokoju przejściowego ani tymczasowego pokoju przejściowego. Jest monitorowany pokój służbowy, w którym odbywają się czynności z zatrzymanym. Znajduje się w nim biurko z komputerem, ławka oraz część za kratą, której drzwi nie posiadają zamka, co oznacza, że osoba zatrzymana nie jest zamykana w tej części (co potwierdziły nagrania z monitoringu). Dowody są w magazynie, do pokoi policjantów przynoszone są tylko w sprawach bieżących.

Przesłuchania odbywają się w pokojach policjantów prowadzących sprawę, w warunkach zapewniających prywatność rozmowy. Pokoje są w większości 1-osobowe, nie ma praktyki, aby w tym samym pokoju odbywały się jednocześnie dwa przesłuchania.

Budynek tylko w części dostosowany jest do potrzeb osób z niepełnosprawnością. Na zewnątrz znajduje się podjazd do wejścia, a wewnątrz winda prowadząca na parter, gdzie usytuowana jest dyżurka. Przed wejściem do dyżurki znajduje się defibrylator.

²⁵ Zob. Raporty CPT z wizyty na Ukrainie: CPT/Inf (2014) 15, § 71; CPT/Inf (2017) 15, § 17; CPT/Inf (2018) 41, § 29, 44-45.

²⁶ Zob. Raport CPT z wizyty na Ukrainie, CPT/Inf (2018) 41, § 44.

KMPT zaleca rozważenie usytuowania Komisariatu w oddzielnym budynku oraz wsparcie finansowe w tym zakresie.

5.7. Personel

KMPT widzi potrzebę merytorycznego wsparcia funkcjonariuszy i zaleca, by do programów szkoleń i kursów policyjnych włączyć zagadnienia związane z: zapobieganiem i minimalizowaniem użycia przemocy w chwili zatrzymania, Protokołem Stambulskim, komunikacją interpersonalną, sposobami radzenia sobie ze stresem, przeciwdziałaniem wypaleniu zawodowemu oraz prewencją tortur, niehumanitarnego oraz poniżającego traktowania.

W ocenie KMPT odpowiednio dobrany i wyszkolony personel policyjny jest w stanie prawidłowo wykonywać swoje obowiązki, bez uciekania się do przemocy. Stanowi też skuteczną gwarancję chroniącą osoby pozbawione wolności przed torturami. Dzięki swojej wiedzy i doświadczeniu oraz możliwości kontaktu z zatrzymanymi, ma możliwość bieżącego monitorowania ich zachowania i wylapywania niepokojących sygnałów, świadczących o złym traktowaniu. Zgodnie z regułą 85 Reguł Narodów Zjednoczonych Dotyczących Ochrony Nieletnich Pozbawionych Wolności (Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 45/113), *personelowi pracującemu z nieletnimi pozbawionymi wolności, umożliwiała się systematycznie szkolenia z zakresu wiedzy i umiejętności zawodowych, w szczególności z psychologii dziecka, pracy socjalnej i wychowawczej z dzieckiem, a także międzynarodowych standardów i norm dotyczących praw człowieka i praw dziecka.*

W ocenie SPT szkolenie personelu powinno mieć charakter prewencyjny i obejmować funkcjonariuszy na wszystkich poziomach. Powinno mieć charakter przekrojowy, zawierając zasady i standardy w zakresie ochrony praw człowieka, ukierunkowane na zapobieganie torturom i innemu okrutnemu, niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu.

Na kwestie odpowiedniego doboru i kwalifikacji personelu, odpowiedzialnego za opiekę nad osobami w miejscach detencji, zwraca też uwagę CPT podkreślając, że: *Dozór i opieka nad osobami nieletnimi pozbawionymi wolności jest zadaniem szczególnie wymagającym. Personel powołany do wypełniania tego zadania powinien być starannie dobrany pod względem osobistej dojrzałości i zdolności do radzenia sobie z wyzwaniami związanymi z pracą i dbaniem o dobro tej grupy wiekowej. W szczególności personel powinien być zaangażowany w pracę z młodymi ludźmi oraz być w stanie pokierować i zmotywować osoby nieletnie, za które ponosi odpowiedzialność. Cały personel, łącznie z osobami wykonującymi wyłącznie obowiązki w zakresie dozoru, powinien przechodzić profesjonalne szkolenie, zarówno w czasie przyjęcia do pracy, jaki i w jej trakcie, a także otrzymywać odpowiednie wsparcie z zewnątrz oraz nadzór w*

wykonywaniu ich obowiązków²⁷. Podczas ostatniej wizyty w Polsce w 2017 r. CPT podkreślił także, że należy dążyć do przeszkolenia personelu w zakresie rozwiązywania konfliktów oraz stosowania strategii i technik deeskalacji konfliktu na różnych poziomach komunikacji²⁸.

Szkolenia w wymienionym wyżej zakresie mają wartość prewencyjną i edukacyjną. Wspomniane szkolenia, zawierające w treści zasady i standardy w zakresie ochrony praw człowieka i znajomość podstaw pozytywnych oddziaływań psychologicznych, ukierunkowane są na zapobieganie torturom i innym formom przemocy i niewłaściwego traktowania.

KMPT rekomenduje też zapoznanie policjantów z *Podręcznikiem skutecznego badania i dokumentowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania (Protokołem Stambulskim)*.

Protokół Stambulski zawiera m.in. standardy międzynarodowe w zakresie ochrony praw człowieka i prewencji tortur oraz wskazówki dotyczące prowadzenia skutecznych dochodzeń w sprawach o tortury, np. w zakresie metodyki przesłuchań ofiary i świadka, pozyskiwania i zabezpieczania dowodów rzeczowych (w tym dowodów natury medycznej), informacji które należy pozyskać w toku śledztwa, gromadzenia i analizowania dokumentacji. Zwraca też uwagę na psychiczne skutki tortur i ryzyko retraumatyzacji ofiary. Powyższy podręcznik będzie zatem cennym narzędziem szkoleniowym policjantów.

6. Zalecenia

Na podstawie art. 19 OPCAT Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur zaleca:

6.1. Komendantowi Komisariatu Policji Warszawa Ursus:

- 6.1.1.** stosowanie kajdanek tylko wtedy, gdy wyraźnie uzasadnia to ocena ryzyka w indywidualnym przypadku. Kajdanki nie powinny być zbyt ciasno zapięte i należy je stosować tylko tak długo, jak jest to absolutnie niezbędne,
- 6.1.2.** stosowanie sprawdzenia prewencyjnego i kontroli osobistej osób zatrzymanych zgodnie z treścią znowelizowanej ustawy o Policji,
- 6.1.3.** poddawanie wszystkich zatrzymanych badaniom medycznym,
- 6.1.4.** realizację kontroli osobistej i sprawdzenia prewencyjnego zgodnie z obowiązującymi przepisami,
- 6.1.5.** każdorazowe wpisywanie powodu pobrania paralizatora przez osoby nieupoważnione i nieprzeszkolone w zakresie jego używania,

²⁷ Zob. Dziewiąty Raport Generalny CPT, CPT/Inf (99) 12, § 33.

²⁸ Raport dostępny na stronie: <https://www.coe.int/en/web/cpt/-/council-of-europe-anti-torture-committee-publishes-report-on-pola-1>.

- 6.1.6.** dokładne rejestrowanie ruchu osobowego na terenie Komisariatu poprzez wpisywanie daty i godziny przybycia i wyjścia wszystkich przebywających na terenie Komisariatu oraz powodu ich wizyty,
- 6.1.7.** rejestrację dźwięku i obrazu podczas przesłuchań poprzez użycie mobilnego sprzętu audio-wizualnego lub w specjalnych pokojach, wyposażonych w system rejestracji audio-wideo, przeznaczonych do przesłuchań i rozpytań,
- 6.1.8.** wyeksponowanie w widocznych miejscach przy wejściu do Komisariatu oraz na jego terenie danych teleadresowych: instytucji stojących na straży praw człowieka - Rzecznika Praw Obywatelskich (wraz z numerem bezpłatnej infolinii 0 800 676 676), Rzecznika Praw Dziecka, wybranych organizacji pozarządowych (np. Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, Stowarzyszenia Amnesty International), właściwej miejscowo Prokuratury, Biura Spraw Wewnętrznych Policji,
- 6.1.9.** sporządzenie listy adwokatów i radców prawnych wpisanych na listę Okręgowej Rady Adwokackiej w Warszawie i Krajowej Izby Radców Prawnych w Warszawie, informowanie o jej istnieniu osób zatrzymanych i udostępnianie jej tym osobom w przypadku zgłoszenia takiej chęci,
- 6.1.10.** włączenie do programów szkoleń i kursów policyjnych zagadnień związanych z: zapobieganiem i minimalizowaniem użycia przemocy w chwili zatrzymania, Protokołem Stambulskim, komunikacją interpersonalną, sposobami radzenia sobie ze stresem, przeciwdziałaniem wypaleniu zawodowemu oraz prewencją tortur, niehumanitarnego oraz poniżającego traktowania;
- 6.1.11.** rozważenie usytuowania Komisariatu w oddzielnym budynku oraz wsparcie finansowe w tym zakresie.

6.2. Komendantowi Stołecznemu Policji:

- 6.2.1.** Zapewnienie środków finansowych na realizację powyższych zaleceń, wymagających nakładów finansowych, w szczególności zabezpieczenie środków finansowych na polepszenie warunków materialnych.